

EUSKALTZAINDIAREN LEIOAKO BILTZARRA

Zenbait gogoeta

XABIER KINTANA

Urteurreak, urtebetetzeak bezala, egokiak izaten dira erakundeak eta pertsonok gure eguneroko ohikeria eta galdotasunetik iratzar gaitezen, holakoetan nor bere bizitzaren joan-etorriaz kontuak ateratzen baititu. Eta horixe gertatu zaio aspaldion Euskaltzaindiari ere, nolabait bederen, azken hogeita bost urteotako urtemugak lekuko.

Egia esan, frankismoan aukera gutxi izan zituen Euskaltzaindiak bere zilarrezko ezteiak ospatzeko, ezta hurrengo urteetakoak ere. Halere, gure Akademiak 1968an bere berrogeita hamargarren urtea bete eta Gabriel Arestik data horretan euskararen batasuna seriozki hasteko abagadune proposa ikusi zuenetik, hurrengo hamarkadak sistematikoki haren segida bilakatu zaizkigu.

Oro har, gauza jakina da munduko hizkuntz akademia gehienak hiritarren eta gizartearen eguneroko premien atzetik ibiltzen direla. Kasu hori, gainera, nabarmenagoa izan da gure herrian, oraintsu arte ez ofizialtasunik ez diru laguntza nahikorik izan duten hizkuntza eta akademia izanik. Euskal Herrian Euskaltzaindia planteatzera ausartzen ez zen batasunaren auzia idazleek plazaratu behar izan zuten lehenik. Izan ere, Baionan 1984an jadanik argi eta garbi azalduriko premia hartaz konturatzeko, lau urte luze behar izan zituen Euskaltzaindiak, ezer egiten hasi baino lehen.

Politika-munduan esan ohi denez, —eta Frantzia dugu horretan maisu bikainena—, problema bat egiazki konpondu nahi ez denean, hori aztertzeke batzorde bat izendatzea izaten omen da egokiena. Batzordea, problema hori inondik ere bizi-sentitzen ez duten eta hor inoiz inolako interesik agertu ez duten pertsonen osaturik baldin badago, batik bat. Eta batzorde ofizial eta gogo handirik gabeen arrisku horretaz konturaturik, Mitxelenak berak Arantzazun Baionako pausoen izpirituari jarraitzea proposatu zuen zuhurki, arazoa egiazki bizi eta aurrera eramateko premia eta sentiberatasuna zuten pertsonekin tratatuz.

Zin-zinez esan dezakegu, gure artean batasunak arrakasta izan eta aitzinera joan bada, berek emandako arauak betetzen ere saiatzen ez ziren akademiko zaharkitu batzuen ahaleginei baino gehiago, idazle gazteen belaunaldiari, herrietako kultur mugimenduei, ikastolei, aldizkariari eta alfabetatze-kanpainari zor izan zaiela. Eta aspaldion guztiok oso anaikor eta bakezale bihurtu bagara ere, ez da ahanztekoa orduko erreakzio-indarren kontrakar latza, alderdi politiko ezagun baten onespene nabariarekin orkestatua, ezta haien azpilan eta oztopo ugariak ere. Zenbat eta zenbat ordu ez ote ziren orduan galdu alferrako etzabaida irrigarri bezain antzuetan! Eta halere, gauzak aurrera zihoazen.

Hamar urte geroago, Bergaran, Euskaltzaindiak batasunari buruzko beste bilera bat egitea erabaki zuen. Horren helburua tarte horretan batasunak egindako bidea berraztertzea zen, baina ondorioak ikusita, hizkuntza idatziaren egiazko era-

biltzaileei baino gehiago politikariei begira antolatatu zela esan liteke. Erreakzioa —garai hartan *Deia* egunkariaren izenaren ondoan «gure erriaren deia» h gabe idazten zuena— nolabait poztu, asebate eta trankildu beharra zegoen. Batasuna ordurarteko gazte ero, ezkertiar eta kontrolagaitzen eskuetatik kendu eta jadanik horizonte hurbilean egoera politiko berriaren jabe gisa azaltzen ziren jaun berrien zerbitzuan jarri beharra zegoen.

Diodana gogorregia dela pentsa dezakeenari, datu sintomatiko batzuk gogoratuko dizkiot. Hizkuntz arrazoi oso ahulekin, ordurarteko idazle batasunzale guztiak erabateko akordioaz erabiliriko hitz askotan (*hauzo, hauzi, hibai, hildo, hestu, hesparru, oinharri, onhartu...*) h-ak kendu ziren, eta horrela, harrez gero ere letra madarikatu hori ez hor ez bestelako hitzetan inondik ere erabiliko ez zuten batzuei gazteon «gehiagikeriez» mintzatzeko aukera eman zitzaizen. Garai berean plegatzen zen Euskaltzaindia, besteak beste, euskaraz h-fobia zutenen esanera, «herri-zain» etimologia garbi eta modernotik datorren *hertzaina*, kasu, PNVren gogara, *ertzaina* gisa onetsiz. Eta gauza bera *Aldundi*, *aldun* eta etxe bereko marka zeramaten beste perla horiekin.

Hor, bistan dagoenez, Euskaltzaindia botere faktikoen menera erakartzeko nahia zebilen, ordurarteko oinarri-oinarriko euskaltzaleak alde batera utziz. «Beharrak zaharra merkatura» dio esaerak, eta Euskaltzaindiak, biziko bazen, agintari berrien laguntza beharko zukeen. Bizitzeko baina, premiazkoa zuen haiek onetsia izatea, eta onespén hori lortzeko, agintearerikiko harreman onak ezinbestekoak ziren. Ildo berean, Akademiaren barne-bilera batean, etorkizunean euskaltzain berriak aukeratzeko orduan, kandidatuek boterean zeudekeen politikariek zer-nolako harremanak zituzten kontutan hartzea ere aipatu omen zuen norbaitek, baina proposamen hori, zorionez, gaitzetsi egin zen.

Edonola ere, Akademiak gure politikari analfabeto batzuen aldeko erriazko «ukitu» batzuk onartu behar izan zituen. Ez zen, egia esan, prezio garestiegia, horren truke lortzen zenarena. Eta lorpena, jakina, Euskaltzaindia erakunde aholku-

-emaille ofiziala izendatzea izan zen, Autonomi Estatutuak aitortzen zion kargua alegia. Horrela, gure hizkuntza, bere literatur forma ofizialari dagokionean bederen, erakunde baten jabego partikular bilakatu zen, legez akademikoak euskararen jaunak ziren-eta.

Baina horrek, konturatzeke, Euskaltzaindiari euskaltzaleekiko lehenbiziko eten larria ekarriko zion. Akademia, praktikan, idazleen, hizkuntz dinamizatzaileen, irakasleen, ikasleen eta ikastolen joera, interes, nahi eta eskarien gainetik gelditzen zen, erabakitzeke botere absolutuaz. Agintarien eta aginduen arteko lotura beharrezko hori kolokan ezarria zen.

Honekin batera, gogoan izan behar dugu euskal hiztunok, nortasun handiko herrialde eta euskalkitan banaturik gaudela. Alde horretatik, gure mintzairaren batasunak, arrakasta izateko, hizkuntz eta literatur korapiloak askatzeaz gain, demografia, sentimenduak eta hiztunen arteko oreka ere gorde behar zituen. Horrela ulertu zuten behintzat Mitxelena, Arestik, Txillardegik, Xarritonek, Villasantek, Berriatuak eta batasunaren hasierako bultzatzaile haiek guztiak. Euskaldun guztion literatur ondare komuna osatzen zuten testu klasikoak (Etxepare, Leizarraga, Axular, Etxeberri...) eztabaida gabeko eredu bihurtu ziren. Haietan guztiok geure euskalki propioetako zerbait genekusan, eta haien oinarriko batasuna bai bizkaitarrok (*gara, litzateke, gagozkio, urtarrila, bake, arrain, eritzi, erazi, iratze, sein...*), bai gipuzkoarrek (*dute, ditugu, gaude, otsaila, haur, irin, eliza, bekatu, ile*), eta, zer esanik ez, nafar eta iparraldekoek ere bai (*dut, nintzen, erhi, ebatsi, aitzinera, apez-piku, hunkitu, jalgi...*) etxeko eta familiartzat jotzen genuen

Bai, halako euskara batuan guztiok eroso sentitzen ginen, ongi baikenekien, hartan zeinek bere euskalkiko aberastasun, altxor, eta berezitasun pitxiak sar zitzakeela, eta iturri komunez hitzei, kasuren batez norbaitentzat zaharkitu xamarra izan arren (*diezadake, daiteke, gara, zegoen, egin, eduki, eza-gutu, oroitu, guraso, berri, gezur, erdietsi...*) azken orduko herri-egokitzapen berriak baino familiarrago erizten genien (*dezai-dake, ditaike, gira, zagoen, ein, euki, ezautu, orroitu, burraso, jaditsi, guzur, barri...*). Batzuetan euskalkien arteko nahasteak

gertatu eta forma zahar eta berriak elkarren ondoan ageri ziren, eta horrek inoiz artifizialtasun-kutsurik eman zezakeen, baina euskalkien arteko oreka eta guztiok nazio-mailako ekintza aman-komunean partaide ginelako sentimendua horren gainetik zeuden; eta izan ere, zein hizkuntza batu ez da izan, hasieran bederen, gurea bezain artifizial, eta maiz artifizialago ere bai?

Bergaraz gero, ordea, gauzak aldatzen hasi ziren. Euskaltzaindiak, pixkanaka eta seguraski konturatzeke, euskaltzale garrantzitsu askorekiko ordurarteko harremana hautsi zuen. Egia esan, jende asko mindurik gelditu zen berek hain zintzoki beteriko bidea, inolako esplikaziorik gabe, batasunaren aurkakoen fabore aldatu zenean. Eta hura umiliagarria izan zen.

Bestalde, batasunaren hasierako sortzaile eta bultzatzaile asko, hilak ez zirenean (Aresti, Berriatua) Euskaltzaindiaren batzordeetatik bazterturik gelditu ziren, bizkaitarren kasuan nahiko nabarmena berau, eta horrek mendebaldeko euskaldunen artean azken aldiko euskara batu *made in Donostia* idatzi eta mintzatu horretaz gero eta mesfidantza handiagoa sorterazi zuen, Euskal Herriko eremurik populatuenean mintzatzen den euskalkia eta bertako euskaldunak ezertarako kontutan hartzen ez zirelako.

Euskaltzaindiak, bestalde, irakaskuntzak gero eta bizikiago eskatzen zituen soluzioen bila ausarki ibili beharrean (fonetika-batasuna, nazioarteko zientzi terminologia, pertsona-izendegia, exonomastika, hitanoa...), arlo horiek *sine dia* utzi eta, aldiz, gure eguneroko premia larrienei inola ere erantzuten ez zion barne-ikerikuntza aseptikoari ekiten zion. Horietako batzuk, egia da, Atlas linguistikoa edota Toponimi bilketa, adibidez, garrantzi handiko lan zientifikoak dira, eta horko datu batzuk gaur bildu ezik ez dituzkegu jada bihar biltzerik izango, eta etzi are gutxiago. Nazioarteko euskalariak elkartu eta horien bidez gure jendeen —eta agintarien— aurrean hizkuntza eta akademia prestigioz agertu nahia oso ongi dago, baina euskal kultura biziaren trena behin galdu eta hizkuntza bera hilez gero, ez dakit nik zer-nolako kontsolamendua dukegun behiala izan omen zenaren estatistika, deskribaketa eta publikazio dotorekin. Eta Irlandaren mamua ez dabil guretik hain urrun.

Lehen mailako irakaskuntzan hasi eta Unibertsitateraino zihoan irakaskuntzan ikasle-irakasleek beren egunean-eguneango lanean aurkitzen zituzten oztopo, zalantza eta buruhausteez ez zuten, antza, asko kezkatzen orduan Akademia. Arazoak aztertu eta araurik eman gabeko aldi luzea izan zuen Euskaltzaindiak, eta ematen zituenean, gainera, inoiz, ordurako irakaskuntzan eta idazleen artean urte askotako tradizioa zuten nazioarteko grafiak (*extra, expontentea, projektu, textu, solido, likido...*) berretsi eta onartu beharrean, haien eskariei kasurik egin ez eta alderantzizko bidea proposatu zuen, orain arte irekirik dirauen zauria eginez.

Eta zer esango dugu, bestalde, exonomastikaz, Geografia eta Historia irakatsi behar zuten guztien kezka larria bera, Euskal Herriko udalen izenekin berekin ere halako erizpide nahasiak ikusi ondoren? Bizkaian eta Gipuzkoan, oro har eta salbuespenak salbuetsiz, gure fonetika orokorrek legeak errespetatuz eta ohitura lokal eta berriegiak baztertuz (*Elentxu, Ondarru, Lazkau*), aski zerrenda serio eta egokiak moldatu arren (*Elantxobe, Ondarroa, Lazkao*), ezin esan daiteke iparraldean eta Nafarroan gauza bera egin zenik, *Beraskoitz, Ibarrola, Askain* edo *Olatza-gutia* jatorren lekuan azken orduko *Beskoitze, Ibarla, Askaine* edo *Olatzi* gisako aldrebeskeriak plazaratu ziren-eta. Mesede eskasa egin dio horrek, nik uste, gure Akademiak barruko eta kanpokoan aurrean erakutsi behar lukeen seriotasun-itxurari.

Nekez aurki daiteke mundu zibilizatuan, ene eritziz, hamalau urtez ofiziala izanik, oraindik fonetika-eredua finkatu ez duen hizkuntzarik. Euskara batua idazteko besterik ez delako atxakiaz, euskaltzainen belarriek gor irauin dute, irakaskuntzaren eta ahozko hedabideen eguneroko premien aurrean. Ez irakasleek ez esatariek dakite, autoritate gorenak oraino esan ez dielako, jan, *jauna* edo *Sarajevo* nola irakurri edo esan behar duten. Meritu handia aitortu behar zaio, nik uste, Txillardegiri, anitz urtetan problema larri hau, basamortuan oihuka zebilen haren antzera, behin eta berriro aipatu duelako, oraintsu arte inolako kasu ofizialik egin ez bazaio ere.

Ez dut batere gogoko Akademiaren akats historiko zaharrak hemen aipatu beharra, baina, ene ustez, zail da onerako

ezer aldatzea, aurretik zer eta zergatik aldatu behar den serioски eta gordinki azaldu ezean. Aipaturiko hutsune hauek, seguraski, iturriribat dukete, baina ez dut uste hori Euskaltzaindiaren edo euskaltzainen «berezko» ezgaitasun edo arduragabetasunean bilatu behar dugunik.

Euskaltzaindia, zalantzarik ez, euskararen aldeko pertsona baliotsuez osatua da, baina gutariko bakoitzak hizkuntzaren egoeraz eta hiztunen premiez dugun oharrena gure eguneroko bizimoduak baldintzatzen du. Pertsonalki, euskarazko irakaskuntzatik at eta famili bizitzarik gabe, seme-alaben eskolako textu-liburuen eta irakurgaien nolakoak sekula santan begi aitzinean izan gabe, nekez uler eta senti daiteke haur eta gazteek zer-nolako hizkuntz premiak dituzten beren kultur, jolas eta gizarte-harremanetan. Eta Erdi Aroko denbora ilun haietan Eliza-monasterioak jakintzaren gordeleku seguruak izan ziren moduan, gure artean ofizialtasunik gabeko denboretan elizgizonek euskarari babes estimagarri eta erabakiorra eskaini dioten arren, ene aburuz, oraingo normaltasun-egoeran pertsona horiek ezin dezakete behar bezalako gardentasunez ikus, komentu edo eliz mundutik kanpoko ohiko errealitate objektiboa gaurko euskal gizartean zein den, eta horren egiazko beharrianak ere ez; erdaraz ere Eliza eta monasterioak, XX. mendearen bukaeran, zientzia eta kultura egiteko toki puntarengoenak ez diren arrazoi berberetatik.

Adina ere bada. Nor bere sasoiaren ume da, eta luzaro bizi beharrak, nola edo hala, guztiok markatzen gaitu. Hainbeste urtetan euskara beti mundu ofizialetik landa ikusi ondoren, orain, azkenean lege-babesa etorri zaigunean, badirudi batzuek ez dugula hori erabat sinesten, edota, geure eguneroko funtzionamenduan, gure mintzairak Francoren garaiko egoera berean dirauela pentsatzen dugula oraindik. Ez dakusagu, edo ez dugu ikusi nahi, antza, honez gero Euskal Herriko Autonomi Elkartean eta Nafarroako Foru-Komunitatean irakaskuntza, era osoz edo ez, geure hizkuntzan dugula, horrek aldean fonetika eta lexiko-arloan erabaki zehatzen premia handiak dakartzala eta, horretarako kargua eskuratu zuenez gero, Euskaltzaindiari dagokiola, neurri handiz, korapilo horiek lehenbailehen askatzea.

Eta kontua da Akademiak problema horiek ikusi edota erabaki nahi ez dituen neurrian, egiazkoak bezain larriak diren aldetik, erabiltzaileak ari direla lan hori egiten, aspaldion ageri den bezala. Zertzuk dira, bestalde, azken hamarkadetan *UZELk*, *Elhuyar*-ek, *Elkar*-ek, Udako Euskal Unibertsitateak, *UPV/EHU*ak, *Egunkaria*-k, entziklopediek eta beste talde eta pertsona batzuek, nork bere aldetik, sintaxi, estilo-liburu, atlas, mapa, pertsona- eta leku-izenetan argitaraturiko proposamen-zerrenda horiek guztiok? Gizarteak nahi, behar eta Euskaltzaindiak oraindik eman ez dizkion soluzio-bideak, hain zuzen; zuzen edo oker emanak. Hortxe dugu oraintsu argitaraturiko eliz arteko Biblia bera, eredu hoberik ezean, ia pertsona- eta leku-izen guztiak espainol hutsez jarririk.

Xabier Mendiguren Bereziartuk duela gutxi idatzi duenez, gure Akademiaren oinegitura ez dago behar bezala egokiturik gaurko Euskal Herriaren hizkuntz problematika bere zabaLEAN hartu eta konpontzeko. Corpusaren normatibaz ari zen, mintzairaren statusa hobetzeko zeregina ez baitu erabat berea. Baina lehen ikuspegitik, badirudi botere politikoen eta Akademiaren artean ez dagoela behar den komunikazio jariakorra. Batak euskal gizartean diren hizkuntz premiak aztertu, bildu, sailkatu eta Euskaltzaindira helerazi beharko lituzke, eta akademiak horiek behar den seriotasun eta arintasunaz aztertu eta erabakitzeko behar lituzkeen pertsona- eta diru-baliabideak neurtu eta administrazioari eskatu beharko lizkioke, hori gabe ez baita posible eskaturiko lanari erantzutea. Eta gure administrazioak argi eduki behar du hizkuntza berreskuratzeko plangintzak, alde akademikoan ere, bere ekonomi kostua duela, errepide-sareen oinegiturak edo hirigintzak bezala.

Kontutan izan behar da Euskaltzaindian, oraindik, gehienok lan *ad honores* egiten dugula, hau da, zaletasunez eta mosu truk, eta horrek esan nahi du, guztiok bizitzeko egin behar dugun eguneroko lanak uzten digun denboratxoa ez beste erabil dezakegula akademi zereginotarako. Eta Euskal Gobernuan edo Diputazioetan, adibidez, industrias, osasunaz, kulturaz edo kirolaz arduratzen direnek, gizarteak premia kotzat jotzen dituen arlo horietan buru-belarri eta beren denbora osoan aritzeko, behar diren bitartekoak baldin badituzte, ez

dirudi bidezko hainbeste estimatzen omen dugun geure hizkuntzaz arduratu beharra duen erakundeari giza eta diru-baliabide berberoriek ukatu edo urritzea. Eta ez dago Israeleraino joan beharrik, puntako esenplu bat aipatzearren, horretaz konturatzeko. Parisek eta Madrilek, adibidez, beren hizkuntzak guk baino mila aldiz sendoago dituzten arren, arlo hori ere ez daukate inondik ere ahantzirik.

Bada beste puntu bat, azkenik, Euskaltzaindian gaizki xamar egon dena: zorioneko aholku eta erabakiena, hain zuzen. Gauza jakina denez, Akademian bi eratako euskaltzainak dira, osoak, hitza eta botua dutenak alegia, eta urgazleak, hitza bai baina boturik ez dutenak. Bitzuek eskubidea dute, hortaz, tratatzeko diren hizkuntz arazoetan informatuak egoteko, nork bere ohar, zuzenketa edo proposamenak egin ditzan. Aspaldiko urteotan, baina, Euskaltzaindian, hizkuntzari buruzko normatiba gehiena —hitz elkartuen eta marraren erabileraren a salbuespen txalogarrietako bat izan da— euskaltzain urgazleei inolako eritzirik eskatu gabe hartu izan da, askok arau horiek behin erabaki eta gero prentsaren bidez jakinik. Eta horrek pertsona eta taldeen protestak, batzuk publikoak, sorteraizi ditu.

P resaka eta ateak ongi itxirik harturiko akordio horiek, bestalde, maiz, lagun batzuen edizio-premia aski ezagun eta konkretuekin loturik egon dira, lehenago, beste askorenak ere bazi renean erabat ahantziak eta alboratuak luzaro izan arren. Horrela, irudiz, Akademiak baliatzen ziren beren beharrianak konpondu eta, bide batez, beren erizpideak ofizialki mundu guztiari inposatzeko. Ez da, beraz, harritzekoa akademiko urgazle eta idazle asko, inolako kontsultarik egin ez zitzaienak, arau eta erabaki horiek erabateko mesfidantzaz ikusi eta bete nahi ez izatea.

Arazoa areago pozoitzeko, Euskal Gobernuak, euskarazko liburuaren edizioei diru-laguntza emateko, liburu horiek Euskaltzaindiaren normatiba betetzeko baldintza jarri zuen. Ondorioa garbia zen, nahiz eta Akademiak esan berak ez duela inor arau horiek betetzera behartzen eta hemendik urte batzuetara idazleen erantzuna ikusiko dela aipatu arren, Euskal

Gobernuaren galbaheketarekin, idazle eta editorialen disidentzia guztia ito izan da, gogoz zein gogoz kontra arau horiek konplitu ezik, argitaratzeko laguntzarik gabe gelditzen zirelako. Jokabide horrek, noski, Euskaltzaindiak nola edo hala plazaraturiko arauak, kritika eta protesta egiteko aukerarik gabe konsakra ditzake. Azken orduan agertu zaigun «Xuxen» ortografi zuzentzaile automatikoak, gainera, idazle orori bortxa- a l-kandora errazki jartzeko modua eskaintzen du; erabateko kontsentsua egonez gero, bistan denez, asmakari hori berez oso mesedegarria izan daitekeen arren.

Luze xamarra izanik ere, premiazkoa iruditu zait euskararen inguruan azken urteotan bilbatu den egoera korapilatsu hau, era desordenatuaz bederen, zirriborratu eta azaltzen saiatzea, horren bidez hobeki uler baitaiteke, nik uste, Euskaltzaindiak bere hirurogeita hamar urteak ospatzeko, igaztik aurtendaino Euskal Herriko hiriburuetan eta, bukatzeko, Leioan egin dituen ihardunaldi eta batzarrearen garrantzia.

Euskaltzaindiak, alde batetik, bere diamantezko ezteien ospakizun honekin Euskal Herriko gizarteari bere existentzia eta lanak gogorarazi nahi izan dizkio, aski tristea baita, izan, bertoko komunikabideen arduragabekeriagatik gure artean, o ro har, Espainiako edozein ijito kantari adibidez, ezagunagoa eta seguraski elkarrizketatuagoa izatea, euskaltzainburua edo Euskaltzaindia bera baino. Kontua da, Josemiel Barandiaranek gogoratzen zigun behialako «izena duen guztia omen da» hura, arrazoizkoa izanik ere, hogeigarren mendearen bukaeran ez dela erabateko egia, lau haizetara barreiatu ezean behintzat; eta erakunde politikoez ezezagunari eta prestigio gabeari zerr-nolako laguntza emateko ohitura izaten duten jakinda, Euskaltzaindiak berak ere, aitona-amona hoberik ezaz, bere buruaren apainketa egin beharra zeukan.

Ez da, ordea, itxura eta imajina-kontu hutsa izan. Garai zaharretako despotismo ilustratuaren gogoko «dena herriarentzat, baina herririk gabe» hark ez du gaur balio. Gure egunotan jendeak jakin daki, pertsona heldua da, *quia Euskaltzaindia dixit* gisako arrazoi autoritarioak ez dio balio, horren ordez informazioa eta argitasunak nahi ditu, kontsultatua iza-

tea atsegin du eta partaidetasuna emateko prest ere egoten da. Euskaltzaindiak, beraz, errespetatua eta haintzat hartua izateko, egoera hori kontutan hartu eta onetsi beharra dauka, jokorako erregelak horiexek baitira. Gainera, gorago aipaturiko p roblemak ere baziren. Alde batetik batasun-bide erdi-etenari beste bultzada bat emateko gogoia zegoen. Bestetik aspaldiko urteotako arau, aholku eta erabakiak idazle, irakasle eta erabiltzaileen aurrean plazaratu ondoren horiei buruzko kritikak jaso nahi zituen. Akademiak, azkenik, bere batzorde ezberdinek (gramatika, euskara batua, fonologia, jagon-saila, exonomastika, literatura...) azken urteotan ilunpean eginiko lanak eguargitaratu beharra zekusan, horiek ere jendearen kontsideraziopean jarri eta ohar-eritziak biltzeko.

Eta hori guztiori egin nahi izan da Leioan; Euskaltzaindia behintzat, horretan ahalegindu da, eta horrelako batzarra antolatzea eta hain ongi prestatzea, esan dezadan iragaitzaz, ez da batere erraza izan. Arrakasta, bestalde, jendearen partaidetza handiak erakutsi du. Formak ere, neurri handiz, gorde izan dira, eta batzorde ofizialen lan-proposamenen ondoan, kanpoko erakunde, aditu eta disidenteei ere eskuhartzea eskatu zaie (Elhuyar, EHUko zientzi fakultateko irakasleak, A. Irigoien...). Horrela, eguneroko lanean arlo konkretu batzuk lantzen dituzten pertsonen uste arrazoituak ezagutzeko era izan da, eta nazioarteko zientzi eta kultur hitzen normatiba hedatuena ere bai, espainieraren pean maiz ahanzten duguna.

Txosten gehienak, nik uste, adostasun handiz hartu dira. Bertsoen metrika eta sailkapena, erabilera okerrak zuzentzeko aholkuak edo hitanoarena adibidez. Azken honetan paradigma horiek teoriatik eguneroko eskola-praktikara iragateko prozedura eta metodologiaz Euskaltzaindiak zerbait argitzea, beharbada, eskergarri gertatuko zen. Izan ere, orain arteko bidetik abiatuak, haur txikiak eta euskaldun berriak, *ni naiz/zu zara* eskemarekin, hika irakasten den mailara heltzean, ia inork ez du *hi haiz* esaten ikasten inoiz, logika guztien aurka baitoa, orduarte beti zuka tratatu diren pertsonen, bat-batean, zirkul-salto bat eginez, hika esaten hastea; zukako edo hikako loturak lagunak ezagutzen eta tratatzen hasten diren momentu berean ezartzen direlako. Horregatik, Mitxelenak berak zeku-

sanez, irakaskuntzako lehen mailetan *ni naiz eta hi haiz*, gainerako alokutiborik gabe erabil daitezkeelako iradokizuna ez letorke gaizki, horietatik abiatu, mailaz maila eta pixkanaka, ohiko *naiz* eta *dago*-ren ordez, *nauk/naun* edo *zegok/zegon* ere tartekatuz joateko, bigarren pertsonetikiko trataera hasieratik aldatu beharrik gabe.

Baina hutsune nabariagorik ere izan da, eta kasu batzuetan diplomaziaz ez dugula hain ongi jokatu iruditzen zait. Etxe barrutik hasita, euskal fonetikaz luzaroen eta saiatuenerik ibili dena Txillardeggi moduko idazle eta pertsona ezaguna izan dugula jakinik, ulertezina da, nolabait, bera txostengile nagusi ez agertzea, horren ordez, azterketa-proposamenak euskara, zerbait bizi eta beharrezko barik, itxuraz bederen profesio-aztergai huts eta nolabait urrun jotzen zuen zenbaiten esku utzirik; eta neuk ere Unamunok profesionalen iritzi negatibo hura bera daukat. Beste huts bat *Jakin* eta UZEI inguruko taldearena izan da, agian Koldok bere noizik behinkako aldi txar haietako batean jaurtikiriko anatema pitxi haren bidez, Cid Campeadorearen antzera, era horretako keriatxuetan bederen, oraino biziegirik diraelako seinale. Labayru taldekoak ere ez ziren Leioan gehiegi nabari, ezta Euskerazaintzakoak ere, berauek, zientzi eta kultur arloetatik landa, belaunaldi gazteenek ahantzixe duten herri-euskara jatorraren alorrean seguraski zeresan interesgarri bezain onargarriak gogoraraziko zituzketen arren.

Ongi ordezkatu agertu ziren, ordea, ortografia etimologikozaleak, Erramun Gerrikagoitiaren eta Alfonso Irigoienaren bitartez, nahiz eta beronen jarrerak, aldi handiz gainera, harenak baino moderatuago eta onesgarriagoak izan. Edonola ere, eta jokabide horren aldeko lagun batzuek inoiz erakusten dituzten puntarengo estremismo-itxura epatanteak gorabehera, zinez aitortu behar da talde horrek gure artean oraindik dagoen garbizalekeria absurduaren aurka egin duen salaketa ez dela inondik ere gutxiestekoa. Euskararen normalkuntzan guztiok ditugu oraindik gaitortu beharreko ikasgai batzuk, eta ez naiz x, y letren edo zenbait kultismo grekoren grafia etimologikoaz soilki ari.

Hortxe dugu, adibidez, joan den mendeko mito aski berri baten ondorioz, v letra gure alfabetotik baztertu nahi absurdua,

zenbaitzuk lehenago f ere kentzen saiatu ziren bezala. Horre n ondorioz, euskaldunok gara, Europako herrien artean, *video*, *viverridoak*, *vitalismo* edo *vektore* gisako kultur hitz homologatuak itxuragabeki b-rekin idazteko setakeria dugun bakarrak, eta horrela, ustezko erraztasunaren aitzakiaz, egiatan, inguruko erdarak ere jakin behar dituzten gure ikasleei alferreko zailbide galanta sortzen diegu, zergatik ez dakidala inork aitortu nahi ez duena. Mitxelena bera bezala, Villasante, Krutwig, Irigoien eta Altuna euskaltzainak, letra hori onartzearen alde azaldu zaizkigu behin baino gehiagotan, eta nahiz eta, Gerrikagoitiari bezala, jendeak irri eta barre egin ez dien, ez zaie horregatik jaramon handirik egin. Dena den, gaur behar den seriotasunaz planteatu nahi izan ez dugun puntu honek bihar edo etzi buruko min berretuak emanen dizkigu, zenbat eta gaizkoaturik are sendatzeko zailago izaten diren gaizki trataturiko zauri zaharren antzera.

Biltzarra bere argi-itzal guztiekin, bukatu zaigu azkenean. Txosten, proposamen, eritzi, zuzenketa, kezka eta kritikak entzun dira. Baina auzia ez da oraindik guztiz amaitu. Mahai gainean geldituriko datu horiek ikusi, aztertu eta balioetsi ondoren, Euskaltzaindiak bere epaia eman beharko du. Halaxe jakinerazi du gainera: datozen hilabeteetan puntu horiek multzoka erabakiz joanen dela, eta urriaren amaieran lehenbizikoak, inork eztabaidatu gabeak, hain zuzen, onartu berri ditu; hurrengoetan ere halaxe segituko omen du. Arazoa, ene ustez, Leioan disidenteek aurkezturiko oharrei egingo zaien arretan datza. Jende askok ez du erraz irentsiko, bere barru-barruko konbikzio sendoen kontra, Euskaltzaindiaren edozein erabaki arbitrario edo absurdu. Zientzi arloan anitz urtetan irakasten eta liburuak idazten arituriko idazle-irakasleek arrazoi osoz ikus ditzakete euskaltzain gehienak ezgai, haiek erabiltzen eta ulertu ere egi ten ez dituzten terminologi eta grafi arazoak erabakitzeko.

Bestetik, Bilbok duela urte gutxirarte euskal kulturaren zeukan indarra pixkanaka Donostia aldera iragan denetik, bizkaitarrok begi ikaratuekin dakusagu, oraingo hizkuntza mintzatu eta bizi-bizia ardatz bihurtzeko argudioarekin, hango askoren euskara batua gipuzkera h-duna besterik ez dela, eta

Bilbon argitaratzen ziren aldizkari eta liburuetan Bizkaikoak ez ziren hainbat eta hainbat hitz, forma eta esaldi inolako konplexurik gabe onartzen genituen bitartean, oraingo eredu-gileek berena besterik ez digutela sal-sartu nahi, beste euskalkietako berba, esaera eta tradizioak mesprezio biribilenaz zokoratuz. Guk geure *barri, uri, doguz, neban* edo *zergaitik* bezalako aldaki dialektalak baztertu eta lumaz eta ahoz *berri, hiri, ditugu, nuen* edo *zergatik* idazten eta esaten ahalegindu garelarik, min galanta ematen digu euskara eredugarriagoa erabili beharko luketen askoren aho-lumetatik eten gabe *gera, det, hontan* edo *Arratiko bailara* bezalakoak aditzeak. Horrek, neurri batez, teorian euskaldun guztion elkartoki, bateragune eta egiteko amankomun izan beharko lukeen euskara batu hori susmo txarreko begiekin ikuserazten digu.

Ez dut uste, adibidez, euskaldun guztion arteko batasuna lortzeko hitz egokienak direnik, kasu, txostengile ospetsu batek Leioan esandakoak, hots, dialektoen arteko egiazko muga bakarra gaur Frantzia-Espainia artekoa dela, eta bizkaitarrek beti gipuzkoarrei amore eman behar omen diegunez gero, batasunaren ardatz nagusia *de facto* gipuzkera dela. Zail dakusat bizkaitarrak batasunera bultzatu ahal izatea berena utzi eta gipuzkera ikasi behar dutelako eslogan horrekin. Lehenagokoa, guztion arteko integrazio-proiektu amankomuna alegia, erakargarriago eta asebetegarriagoa genuelakoan nago.

Amorrua ematen du, gainera, Penelope-lan etengabean aritu beharrak, hots, egunez egina gauez desegiten hasteak. Jende asko mindurik dago, ni barne, hamabost urtetan zehar, *Anaitasuna*, *Jakin*-en eta UZEIn eta beste agerkari askotan jo eta ke eta mosu truk lan egin ondoren, adostasun ia osoan lorturiko akordio eta batasuna, ehundaka argitarapen, metodo eta testu-liburutan mamitua, bat-batean, abisurik gabe, Euskaltzaindian, inkestarik egiteke eta urgazleen iritzia jakin nahi ere gabe, bestelako arauekin hain alegeraki pikutara bidali zenean; amorragarriagoa gainera bitartean politikari analfabetoen bitxikeriarik xebleenak onartzeko inolako erreparririk ez zegoela jakinda. Ni ez nintzateke horraino helduko, baina batek baino gehiagok hor gipuzkoarrek bizkaitarren lana gutxiesteko maniobra itsusirik ikusi uste du. Ezen arauak, onak

edo txarrak izateko, hemengoek edo hangoek erabaki behar badituzte, ez dut pentsatzen bide horrek inoiz inora eramango gaituenik, gutxiago oraindik herrialde arteko sokatirak eta ezinikusiak birbizten hasteak.

Kontsentsua, akordioa eta elkarri amore ematea dateke soseguzko irtenbide bakarra, Mitxelena bere garaian zentzu onarekin behin eta berriro bilatzen saiatzen zena. Eta Euskaltzaindiak bide beretik jo beharko lukeela dirudi. Honez gero pauso egokia eman du Batzarrean joera ezberdinak bildu eta elkarren berri jakineraztean. Horrek baina, deus gutxi balioko luke baldin eta ondorioak ateratzerakoan, zenbaitzuek pisu handiko arrazoiekin eskaturiko aldaketak eta egindako proposamenak oro erabat baztertuko balitu. Oro elkarrekin joatea helburu badugu, guztiok jakin behar dukegu zerbaitetan amore ematen, eta batzuek, Bizkaialdean batik bat, gauza gehiegi utzi behar izan ditugu orain arte batasunaren izenean, orain, erdi-irainez eta predestinazio-zeinuren batez balitz bezala, bizkaitarrok gipuzkoarren esanetara eta are nahikeriaperera ere egon behar dugula esan dakigun.

Euskaltzaindiak garrantzi handiko puntuetan, haren baitan desadostasun sakonak daudenean batez ere, inkestak egin, irakasle eta idazleei galdetu eta jendearen hobespenen berri jakinez gero, errazago izango du bere arauen arrakasta eta ongi ikusi orokorra bermatuko duen kontsentsua lortzea, euskaltzaleen harrera onarekin prestigioa ere sendotuz. Arazo haue-tan konbentzitzea, azken buruan, bentzitzea baita, eta ez alde-rantziz.